

переходом к интернет-банкингу. Определено состояние отечественного законодательства по регулированию процедур лицензирования. Доказывается, что по сравнению с мировыми тенденциями, в Украине происходят процессы усиления регуляторных требований в части вхождения банков на рынок. Отмечается необходимость принятия закона об административной процедуре.

Ключевые слова: процедуры лицензирования, мобильный банкинг, интернет-банкинг, закон об административной процедуре.

Loyuk I. World tendencies in bank licensing procedures

This article explores current state, ways of development of licensing procedures in the world, as well as problems faced by banking regulators within the scope of development of IT solutions in the banking sector and its' transition to Internet banking. In this article licensing is suggested to be defined as a procedure. Problems of regulating licensing procedures of banks in Ukraine, and the proposals for their solution are described.

Key words: licensing, licensing procedures, mobile banking, Internet banking.

УДК 340.142

*Роман Петрович Луцький,
доцент кафедри теорії держави і права
Івано-Франківського університету права
імені Короля Данила Галицького,
кандидат юридичних наук*

ПОЗИТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІДБОРУ, ПРИЗНАЧЕННЯ ТА КАР'ЄРНОГО РОСТУ СУДДІ ЯК ПРОГРЕСИВНИЙ ЕЛЕМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ «ЯКОСТІ ПРАВОСУДДЯ» В УКРАЇНІ

Важливою складовою забезпечення «якості правосуддя» є компетентність та незалежність суддів, які реалізують судочинство у конкретних справах. Адже цілком очевидно, що позитивне право кожного на справедливий суд, яке закріплене не лише на національному, а й на міжнародному рівнях, об'єктивно передбачає наявність особливих вимог до кандидатів на суддівські посади та порядку формування суддівського корпусу. Крім того, реальна незалежність суду абсолютно виключає будь-який вплив політичних партій, громадських рухів чи їх лідерів на судову владу, що набуває особливої актуальності в умовах багатопартійності та політичного плюралізму, який сформувався у нашій державі з проголошенням її незалежності.

Методологічною основою наукового дослідження стали праці С. Боботова, Е. Бурдіна, В. Гавловського, Н. Гулеминої, Р. Калюжного, А. Коюдюка, В. Лебедева, Л. Луць, С. Максимова, Л. Москвич, О. Овчаренка, Н. Оніщенко, В. Погорілка, П. Пушкаря, С. Прилуцького, П. Рабіновича, В. Речицької, В. Тація, Ю. Тодики, А. Толочка, В. Цимбалюка, Т. Хабриєвої, М. Швеця, Г. Шевченка, Ю. Шемшуненка та багатьох інших науковців, які сприяють осмисленню поточних процесів у забезпеченні належного правосуддя сучасної української держави та мають важливе значення для подальшого їх дослідження.

Сьогодні багато досліджень теорії права спрямовані на удосконалення та підсилення авторитету судової влади у суспільстві шляхом підвищення рівня довіри громадськості до здійснення правосуддя. Саме теоретичні пошуки впливають на характер суспільного середовища, яке формує авторитетну складову реалізації судочинства, привертаючи увагу громадськості до проблем здійснення правосуддя, а також покращення рівня обізнаності громадян щодо діяльності сучасної судової системи України.

Позитивно-правові стандарти формування професійного та незалежного суддівського корпусу задекларовані як на міжнародно-правовому рівні, так і на рівні національних держав, законодавство яких враховує основні положення міжнародно-правових актів у цій сфері. Зокрема, в нормах міжнародного та європейського права закріплені основні засади відбору, призначення суддів та їх кар'єрного зростання, які належать до найбільш значущих гарантій незалежності судової влади. Так, у Рекомендації R (94) 12 «Незалежність, дієвість та роль суддів» [1], прийнятої Комітетом Міністрів Ради Європи 13 жовтня 1994 р., закріплено важливе положення, згідно з яким «усі рішення стосовно професійної кар'єри суддів повинні мати у своїй основі об'єктивні критерії, а саме: як обрання, так і кар'єра суддів повинні базуватися на заслугах, з урахуванням їхньої кваліфікації, чеснот, здібностей та результатів праці. Орган, який уповноважений приймати рішення щодо обрання та кар'єри суддів, повинен бути незалежним від уряду та адміністративних органів» (пп. «с» п. 2 Принципу I).

Висновком № 10 Консультативної Ради європейських суддів «Судова рада на службі суспільства» [2, с. 157] від 23 листопада 2007 р. також передбачено, що для підтримання незалежності судової влади

визначальним є те, аби призначення і просування по службі суддів були незалежними і не здійснювалися парламентом або виконавчою владою (п. 48).

Питання відбору та призначення суддів відображені також в Основних принципах незалежності судових органів, схвалених резолюціями № 40/32 та № 40/146 Генеральної Асамблеї від 29 листопада та 13 грудня 1985 р., а також у Європейській хартії про закон «Про статус суддів» від 10 липня 1998 р. та деяких інших документах [3, с. 180]. При цьому норми вказаних документів закріплюють, що стандартом незалежного суду визнається закріплена на національному рівні якісна система формування суддівського корпусу, яка містить в собі чіткі принципи і способи відбору кандидатів у судді.

В Україні система формування суддівського корпусу відповідає європейській континентальній традиції. Згідно з нормами Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (далі – Закон) для кандидатів на посаду судді передбачено не лише дотримання формальних вимог законодавства (вік, стаж роботи в галузі права, ценз осілості, необхідність володіння державною мовою та надання формально-анкетних даних), а й необхідність проходження спеціальної підготовки кандидата на посаду судді протягом одного року у Національній школі суддів України, після успішного проходження якої кандидат на посаду судді допускається до складання кваліфікаційного іспиту. При цьому позитивною законодавчою новелою є також те, що перед проходженням спеціальної підготовки кандидат на посаду судді повинен скласти відбірковий іспит, який проводиться Вищою кваліфікаційною комісією суддів у формі анонімного тестування з метою перевірки рівня його загально-теоретичних знань у галузі права, володіння ним державною мовою та особистих морально-психологічних якостей (статті 69–72).

Водночас, на нашу думку, виявити особисті морально-психологічні якості кандидата на посаду судді значно легше при складанні не відбіркового, а кваліфікаційного іспиту, мету проведення якого у ч. 2 ст. 72 Закону, на жаль, прямо не зазначено. Адже цілком очевидним є те, що за час спеціальної підготовки кандидата на посаду судді протягом одного року виявити його об'єктивні морально-психологічні та інші особисті якості значно легше, ніж на відбіркового етапі, допуск до якого обмежується дотриманням визначених у законодавстві формальностей, тим більше, що відповідно до ч. 5 ст. 71 Закону Національна школа суддів України надсилає матеріали щодо кандидатів, які пройшли спеціальну підготовку, до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України для складання кваліфікаційного іспиту. При цьому вважаємо, що вказану норму слід доповнити положенням, згідно з яким ці матеріали повинні включати в себе детальну особову характеристику кандидата на посаду судді, які пройшли спеціальну підготовку, у тому числі інформацію про виявлені під час проходження спеціальної підготовки морально-психологічні якості такого кандидата, підтверджені відповідними документами.

Саме тому, на нашу думку, мету проведення відбіркового іспиту можна обмежити лише необхідністю перевірки загально-теоретичних знань у галузі права, знань основних положень Конституції України та Закону, а також володіння державною мовою, а при складанні кваліфікаційного іспиту окремою його складовою мають бути відповідні завдання, виконання яких свідчить про належний рівень морально-психологічних та інших особистих якостей кандидата на посаду судді.

Крім цього, норми ч. 6 ст. 69 та ч. 5 ст. 72 Закону передбачають обов'язкове затвердження Вищою кваліфікаційною комісією суддів України положень про порядок складання відповідно відбіркового та кваліфікаційного іспитів і методики оцінювання кандидатів, щодо яких був проведений конкретний іспит. Це означає, що за відсутності таких затверджених положень неможливо вести мову про чіткі та однозначні критерії виявлення морально-психологічних та інших якостей кандидата на посаду судді, що може призвести до зловживань при оцінюванні результатів таких іспитів.

Також слід зазначити, що професійна кваліфікація або компетентність судді містить у собі декілька компонентів, які мають бути враховані у методиці оцінювання кандидатів на посаду судді. До них, зокрема, належать: 1) суддя має бути обізнаний у питаннях чинного законодавства і практики його застосування, що забезпечується відповідною системою освіти, у тому числі спеціальної, і перевіряється ще до призначення його на посаду; 2) суддя повинен мати високий рівень підготовки щодо розгляду конкретної справи, який забезпечується його діями, спрямованими на вивчення справи, нормативного матеріалу й положень судової практики; 3) суддя повинен постійно вивчати нову інформацію про зміни і доповнення до чинного законодавства, а також про виникнення нових підходів у правозастосуванні, які трапляються у судовій практиці, що забезпечується самопідготовкою судді, періодичним підвищенням кваліфікації, проходженням відповідного навчання; 4) суддя повинен мати високий рівень морально-психологічної придатності до суддівської роботи, що включає в себе такі людські якості, як чесність, порядність, принциповість, розвинене почуття відповідальності, комунікабельність тощо [4, с. 249].

Таким чином, слід погодитися з думкою С. Прилуцького, який пов'язує незалежність судді з його особливим внутрішнім та зовнішнім станом, при якому він обтяжений лише волею права, зміст якого відповідає загальноправовим принципам справедливості, рівності, свободи та гуманізму, а також внут-

рішнім голосом совісті [5, с. 128]. Водночас незалежність судді в жодному разі не можна абсолютизувати, оскільки за такого підходу слід визнати, що суддівська діяльність взагалі не піддається контролю, основні параметри якого також мають бути визначені у законодавстві.

Позитивним зрушенням у реформуванні вітчизняного правосуддя слід визнати деталізацію у ч. 2 ст. 97 Закону поняття «порушення суддею прийнятої ним присяги». Це визначення забезпечує відповідний баланс, з одного боку, між принципами незалежності, незмінності та недоторканості суддів, а з другого – реальну можливість застосувати найсуворіше дисциплінарне стягнення (звільнення) не за будь-яке порушення вимог законодавства чи суддівської етики, а лише за таке порушення, яке за своїм характером є несумісним із високим званням судді, очевидно суперечить соціальному призначенню судової влади, носієм якої є суддя.

Так, згідно із зазначеною нормою порушення суддею прийнятої ним присяги може полягати у такому: 1) вчинення суддею дій, що компроментують звання судді або підривають авторитет правосуддя; 2) вчинення суддею, який має непогашене дисциплінарне стягнення (крім попередження та догани), або два непогашених дисциплінарних стягнення, нового дисциплінарного правопорушення, передбаченого ст. 92 Закону; 3) встановлення факту недобросовісної поведінки судді, у тому числі здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї; 4) встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим ним та членами його сім'ї майну і доходам; 5) використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди; 6) визнання судді у судовому порядку винним у вчиненні корупційного правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Таким чином, із прийняттям нової редакції Закону України «Про судоустрій і статус суддів» вперше в історії України, принаймні на нормативному рівні, окреслилася тенденція до якісного реформування правосуддя в Україні, про ефективність якого неможливо вести мову, якщо у законодавстві не зазначено чітких положень, присвячених регламентації порядку притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, у тому числі конкретний розширений перелік дисциплінарних стягнень, які можуть бути накладені на суддю за вчинення того чи іншого дисциплінарного проступку.

Таке нове розуміння інституту дисциплінарної відповідальності суддів, а отже, й обумовлення правового статусу судді з точки зору особливих вимог, що пред'являються, узгоджується з окремими міжнародними рекомендаціями і стандартами у сфері правосуддя. Зокрема, зазначене положення узгоджується з Бангалорськими принципами поведінки суддів від 19 травня 2006 р., схваленими Резолюцією Економічної та Соціальної Ради Організації Об'єднаних Націй 27 липня 2007 р. № 2006/23 [6], які проголошують, серед іншого: суддя виявляє та підтримує високі стандарти поведінки суддів з метою зміцнення суспільної довіри до судових органів, що має першочергове значення для підтримки незалежності судових органів (п. 1.6); поведінка судді в процесі засідання та за стінами суду має сприяти підтримці та зростанню довіри суспільства, представників юридичної професії та сторін у справі щодо об'єктивності суддів та судових установ (п. 2.2); суддя повинен демонструвати поведінку, бездоганну навіть з точки зору стороннього спостерігача (п. 3.1); суддя повинен дотримуватися етичних норм, не допускаючи прояву некоректної поведінки при здійсненні будь-якої діяльності, що пов'язана з його посадою (п. 4.1). Враховуючи постійну увагу з боку суспільства, суддя свідомо, добровільно та охоче бере на себе необхідні для підтримки власної гідності обмеження, які пересічними громадянами можуть розглядатись як обтяжливі (п. 4.2), і не має права займатися діяльністю, яка є несумісною зі старанним виконанням судових функцій (п. 6.7).

Крім цього, Рекомендація R (94) 12 «Незалежність, дієвість та роль суддів», прийнята Комітетом Міністрів Ради Європи 13 жовтня 1994 р. [1], передбачає, серед іншого, що коли судді не виконують своїх обов'язків ефективно та неупереджено або коли мають місце дисциплінарні порушення, слід вжити усіх необхідних заходів, за умови, що вони не впливають на незалежність правосуддя. Відповідно до конституційних принципів правосуддя та правової традиції кожної з держав, можуть бути вжиті такі заходи: 1) усунення судді від провадження у справі; 2) доручення судді виконання інших завдань у межах суду; 3) штрафні санкції, зокрема, зменшення розміру винагороди протягом певного періоду часу; 4) тимчасове зупинення суддівських функцій (п. 1 Принципу VI).

Також у Рекомендаціях встановлюється можливість застосування такого виду дисциплінарного стягнення, як дострокове припинення повноважень судді, але за умови, що підстави для такого звільнення мають бути чітко та однозначно виписані в законі з метою уникнення можливих зловживань при тлумаченні їх змісту. Про це йдеться у п. 2 Принципу VI Рекомендацій, у якому зазначено, що «судді, яких було призначено безстроково, не можуть бути відкликани без достатніх на те причин до досягнення ними пенсійного віку. Такі причини повинні бути закріплені у чітко визначених законом положеннях і можуть мати застосування у країні, в якій суддя обирається на визначений термін; вони можуть стосуватися випадків, коли суддя не в змозі здійснювати судочинство, або ж він здійснив кримінальний злочин чи серйозно порушив дисциплінарні правила».

Отже, можна підсумувати, що прийняття Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд» стало першим кроком нормативно-правового забезпечення оптимального балансу між принципом незалежності суддів та ефективним контролем за їх діяльністю. Адже прийняті законодавцем правові норми вперше у незалежній Україні закріпили реальну можливість впливати на суддів, які недобросовісно виконують покладені на них народом і державою функції, що, безумовно, зближує позитивне право з цілісним соціокультурним контекстом суспільного розвитку. Зрозуміло, що в подальшому інститут дисциплінарної відповідальності суддів потребуватиме свого подальшого удосконалення, у процесі якого потрібно враховувати не лише відповідні наукові пропозиції сучасних вітчизняних учених [7, с. 6], а й практику реалізації тих норм, які вже прийняті.

Використані джерела

1. *Рекомендація № R (94) 12 «Незалежність, дієвість та роль суддів»*, ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи на 518 засіданні заступників міністрів 13 жовтня 1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_323/print1389988659002889.
2. *Висновок № 10 (2007) Консультативної Ради європейських суддів «Судова рада на службі суспільства»* від 23 листопада 2007 р. // Міжнародні стандарти незалежності суддів: збірка документів / уклад.: Міжнародний фонд «Центр суддівських студій». – К. : Поліграф-Експрес, 2008. – С. 148–167.
3. *Міжнародні стандарти незалежності суддів: збірка документів / уклад. Міжнародний фонд «Центр суддівських студій»*. – К. : Поліграф-Експрес, 2008. – 184 с.
4. *Овчаренко О. М. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації* : моногр. / О. М. Овчаренко. – Х. : Право, 2008. – 304 с.
5. *Прилуцький С. В. Вступ до теорії судової влади (Суспільство. Правосуддя. Держава)* : моногр. / С. В. Прилуцький. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. – 317 с.
6. *Бангалорські принципи поведінки суддів* від 19 травня 2006 року, схвалені Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН 27 липня 2006 р. № 2006/23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://crimecor.rada.gov.ua/kom-zloch/control/uk/publish/article:jsessionid=FDBFB35CEA772BBA6DDE038AA3B87E38?art_id=48076&cat_id=46352.
7. *Прилуцький С. В. Нариси до концепції реформи судової влади України* / С. В. Прилуцький // Міждисциплінарні гуманітарні студії / гол. ред.: Ю. С. Шемшученко. – 2015. – Вип. 2. – С. 5–12.

Луцький Р. П. Позитивно-правові засади відбору, призначення та кар'єрного росту судді як прогресивний елемент забезпечення «якості правосуддя» в Україні

З проголошенням незалежності України проблематика правосуддя стала предметом численних наукових дискусій. Увага вітчизняних науковців, політологів, юристів була прикута до проблем удосконалення організації судової влади, процесуальних гарантій забезпечення судочинства, питань судового захисту прав, свобод і законних інтересів громадян.

Проблематика «якості правосуддя» має великий загальнотеоретичний потенціал, який поєднує в собі необхідність розкриття не лише цілей, завдань, багатоаспектного внутрішнього змісту правосуддя, а й переосмислення багатьох традиційних уявлень у цій сфері.

Ключові слова: суддя, право, прогрес, стандарти, позитивне право, правові засади, «якість правосуддя».

Луцкий Р. П. Позитивно-правовые принципы отбора, назначения и карьерного роста судьи как прогрессивный элемент обеспечения «качества правосудия» в Украине

С провозглашением независимости Украины проблематика правосудия стала предметом многочисленных научных дискуссий. Внимание отечественных научных работников, политологов, юристов было обращено на проблемы усовершенствования организации судебной власти, процессуальных гарантий обеспечения судопроизводства, вопросы судебной защиты прав, свобод и законных интересов граждан.

Проблематика «качества правосудия» имеет большой общетеоретический потенциал, который совмещает в себе необходимость раскрытия не только целей, заданий, многоаспектного внутреннего содержания правосудия, но и переосмысление многих традиционных представлений в этой сфере.

Ключевые слова: судья, право, прогресс, стандарты, позитивное право, правовые принципы, «качество правосудия».

Lutcky R. Positive-law principles of selection, setting and quarry growth of judge, as a progressive element of providing «qualities of justice» are in Ukraine

With proclamation of independence of Ukraine problematika of justice became the article of numerous scientific discussions. Attention of domestic research workers, political scientists, lawyers, was an appeal on the problems of improvement of organization of department judicial, judicial guarantees of providing of the legal proceeding, by the question of judicial defence of rights, freedoms and legal interests of citizens.

Problematika of «quality of justice» has large general theoretic potential, which combines in itself the necessity of opening not only of aims, tasks, multidimensional internal maintenance of justice, but also pereosmyslennya of many traditional presentations is in this sphere.

Key words: judge, law, progress, principles, positive law, law princips, «quality of justice».